

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/podziemie-antykomunisty/79153,Samodzielny-Obwod-WiN-Tomaszow-Lubelski.html>

Tomaszów Lubelski

ARTYKUŁ

Samodzielny Obwód WiN Tomaszów Lubelski

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: WOJCIECH HANUS 25.02.2021

Cechą charakterystyczną powiatu tomaszowskiego po 1947 r. była działalność dwóch odrębnych, niezależnych od siebie obwodów konspiracyjnych.

Pierwszy obwód dowodzony przez Alfreda Tora „Zycha” podporządkowany był II Inspektoratowi Zamojskiemu AK, drugi zaś samodzielny pod afirmacją WiN dowodzony był przez por. Stefana Kobosa „Wrzosa”. W owym okresie działalność dwóch obwodów na tak niewielkim obszarze był wówczas ewenementem nie tylko w skali województwa.

Rozkaz ujawnienia się - odprawa w Perespie

Geneza powstania Samodzielnego Obwodu WiN sięga początku kwietnia 1947 r. Był to czas, kiedy to komenda zamojskiego Inspektoratu AK musiała zmierzyć się z kwestią ujawnienia. 22 II 1947 r. weszła w życie ustawa o amnestii, która zmusiła konspirację niepodległościową do zdecydowanych posunięć. Władze okręgu lubelskiego WiN podjęły decyzję o wyjściu z podziemia w możliwie szerokim zakresie. Prowadzono wówczas rozmowy z komunistami, a także organizowano odprawy z inspektoratami czy komendantami obwodów.

Władze okręgu lubelskiego WiN podjęły decyzję o wyjściu z podziemia w możliwie szerokim zakresie. Prowadzono wówczas rozmowy z komunistami, a także organizowano odprawy z inspektoratami czy komendantami obwodów.

Kluczową dla dalszych losów podziemia niepodległościowego na Zamojszczyźnie była odprawa zorganizowana 7 III 1947 r. w niewielkiej wsi Perespa w powiecie tomaszowskim na którą wstawili się zgodnie z rozkazem inspektora inspektoratu zamojskiego DSZ-WiN „Roty”, komendanci obwodu zamojskiego, hrubieszowskiego i tomaszowskiego na czele z kpt. Marianem Pilarskim „Jarem” (reprezentował na odprawie nieobecnego inspektora zamojskiego DSZ-WiN „Rotę”), a także dowódcy oddziałów zbrojnych z Zamojszczyzny m.in. reprezentujący obwód tomaszowski, Jan Leonowicz „Burta”.

Na odprawie omówiono stanowisko wobec amnestii. Wśród przybyłych konspiratorów pojawiły się rozbieżności co do formy ujawnienia, ale ostatecznie wszyscy za wyjątkiem „Burty” zobowiązali się wykonać rozkaz. Swoje sceptyczne uwagi wyraził także jeden z reprezentantów tomaszowskich konspiratorów por. Stefan Kobos „Wrzos”, pełniący wówczas stanowisko dowódcy kompanii WiN „Narol” Rejonu V Obwodu Tomaszów Lubelski.,

który zgodnie z rozkazem zdecydował się ujawnić podległych partyzantów, sam natomiast postanowił pozostać w ukryciu.

Przeciw ujawnieniu - rozmowy w Tyszowcach

Po zakończonej odprawie, tego samego dnia w pobliskich Tyszowcach doszło do ponownych rozmów „Jara” z „Burta” i „Wrzosem. „Jar” namawiał ich, aby ujawnili się pozornie, a następnie włączyli się w tworzenie nowej organizacji konspiracyjnej (według „Wrzosa” miała ona nosić nazwę „Armia Polska”) będącej załączkiem tzw. II Inspektoratu Zamojskiego AK.

Piłarski pokazywał mi - zeznał po latach „Wrzos” - schemat powstałej organizacji [...], w której tomaszowscy konspiratorzy mieli odgrywać znaczące role.

Według „Wrzosa” ona sam otrzymał propozycję objęcia komendy nad rejonem V przyszłej organizacji, „Burta” nad rejonem I, zaś „Lont” [Jan Gorączka] nad rejonem II. Na spotkaniu konspiratorzy nie osiągnęli żadnego konsensusu.

**Jan Gorączka „Lont” dowódca
Rejonu II Samodzielnego Obwodu
WiN Tomaszów Lubelski**

„Jara” z „Burta” i „Wrzosem” poróżniła zdecydowanie odmienna wizja prowadzenia konspiracji. Tworząca się pod dowództwem „Jara” organizacja miała nazbyt rozbudowane struktury”, które według „Wrzosa” nie przestrzegały zasad ścisłej konspiracji. Do kontaktów pomiędzy konspiratorami dochodziło jeszcze kilkakrotnie jednak próba podporządkowania „Wrzosa” i „Burty” komendzie „Jara” zakończyła się ostatecznie niepowodzeniem. Pomimo różnic tomaszowscy konspiratorzy utrzymywali poprawne stosunki z „Jarem”.

Samodzielny obwód por. „Wrzosa”

Po przyjeździe do swojej macierzystej placówki w Brzezinach Bełżeckich, „Wrzos” zgodnie z rozkazem inspektora zamojskiego AK, 16 IV 1947 r. ujawnił wraz z bronią (przed komisją zdano wówczas broń gorszą jakościowo, lepszą zaś zabezpieczono i ukryto w skrzyniach zakopanych w pobliskim lesie) podległych mu partyzantów na komisji amnestyjnej w Narolu. Jediną osobą, która tego dnia nie stawiała się przed komisją był „Wrzos”.

**Jan Leonowicz „Burta”, dowódca
oddziału partyzanckiego
Samodzielnego Obwodu WiN
Tomaszów Lubelski**

Nie ujawnił się także drugi z konspiratorów „Burta”, z kolei wspomniany Jan Gorączka „Lont” początkowo przyjął propozycję „Jara”, a następnie będąc pod wpływem „Wrzosa” i „Burty” odmówił wejścia w struktury jego organizacji.

W połowie maja 1947 r. już po zakończeniu amnestii, „Wrzos”, „Lont” i „Burta” wraz z podległymi partyzantami spotkali się w lesie nieopodal Suśca. Wszyscy wówczas zgodnie orzekli, że nie będą wchodzić w

struktury „Jara”. Podjęli decyzję o kontynuowaniu dalszej walki podziemnej, ale w ramach odrębnej organizacji konspiracyjnej pod nazwą Samodzielny Obwód WiN Tomaszów Lubelski. Komendantem obwodu został „Wrzos”, „Burcie” podporządkowano w ramach organizacji oddziały leśne (względem „Wrzosa” zachował bardzo dużą niezależność), zaś „Lontowi” dowodzenie rejonem II. Strukturę organizacji „Wrzos” oparł przede wszystkim na dobrze zakonspirowanych niewielkich placówkach konspiracyjnych rozmieszczonych w poszczególnych wsiach powiatu tomaszowskiego (wsie Brzeziny Bełżeckie, Bełzec) i lubaczowskiego (Narol, Lipsko, Chlewiska, Bieniaszówka, i Kadłubiska).

Dzięki przestrzeganiu przez „Wrzosa” zasad ścisłej konspiracji, dowodzony przez niego obwód przetrwał lata czterdzieste, a także dramatyczne lata 1950–1951, kiedy to bezpieka zamordowała „Burtę” i rozpracowała II Inspektorat Zamojski AK.

Obok wspomnianych placówek trzon obwodu stanowił także Rejon II, obejmujący teren gminy Jarczów w powiecie tomaszowskim (placówki Podlodów, Hubinek, Szlatyn, Gródek, Jarczów i Wierszczyca – organizacja konspiracyjna „Przedszkole”). Placówki współtworzyły osoby wobec których „Wrzos” żywił bezgraniczne zaufanie. Kierowany przez niego obwód, nie licząc współpracowników oddziału „Burty” w terenie, zrzeszał około 100 osób.

Obwód prowadził przede wszystkim działalność związaną z rozpowszechnianiem wydawnictw konspiracyjnych, odsłuchiwaniami nielegalnych audycji radiowych, dokonywaniem akcji ekspropriacyjnych na urzędy gminne i spółdzielnie, likwidacją pospolitego bandytyzmu, rozbijaniem milicjantów i ormowców, a także likwidacją terenowych działaczy PPR i PZPR oraz agentów UB.

Dzięki przestrzeganiu przez „Wrzosa” zasad ścisłej konspiracji, dowodzony przez niego obwód przetrwał lata czterdzieste, a także dramatyczne lata 1950–1951, kiedy to bezpieka zamordowała „Burtę” i rozpracowała II Inspektorat Zamojski AK. Sam dowódca „Wrzos” aresztowany został w wyniku szeroko zakrojonej akcji agenturalnego rozpracowania dopiero 21 I 1956 r. Był jednym z najdłużej ukrywających się konspiratorów na Zamojszczyźnie.

**Por. Stefan Kobos „Wrzos”,
komendant Samodzielnego
Obwodu WiN Tomaszów Lubelski.
Fotografia wykonana przez
funkcjonariuszy UB 21 I 1956 r. w
dniu aresztowania „Wrzosa” w
zabudowaniach rodziny
Szczepańskich w Brzezinach
Bełżeckich (ze zbiorów IPN w
Lublinie).**

COFNIJ SIĘ